

Ірина Григорівна Кіржаєва,
молодший науковий співробітник
відділу археографії Інституту архівознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
ORCID: 0000-0003-0147-8711
e-mail: irkir@ukr.net

З ІСТОРІЇ АКЛІМАТИЗАЦІЙНОГО САДУ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК (ЗА ДОКУМЕНТАМИ ІНСТИТУТУ АРХІВОЗНАВСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)

Мета роботи. У статті розглянуто історію Акліматизаційного саду в Києві в період 1915–1934 рр. Поставлено завдання, спираючись на документи нещодавно сформованого в Інституті архівознавства НБУВ фонду «Акліматизаційний сад ВУАН», а також особового архівного фонду академіка М. Ф. Кащенко, уточнити дату заснування Акліматизаційного саду, простежити хід становлення і функціонування цієї науково-дослідної установи в галузі акліматизації рослин під егідою Всеукраїнської академії наук, визначити роль директора М. Ф. Кащенко в зазначених процесах та вплив політичних обставин на перебіг наукової діяльності та долі науковців. **Методологія дослідження** спирається на застосування нарративного, історичного та хронологічного методів, що дало змогу розглянути хронологічну послідовність подій в історії Акліматизаційного саду, які відбувалися на тлі епохи, а також заповнити лакуни в його літописі. **Наукова новизна** полягає в реконструкції історії Акліматизаційного саду як наукової установи Всеукраїнської академії наук на підґрунті раніше неопублікованих архівних джерел. У розвідці оприлюднено не лише здобутки українських учених, але й нові свідчення щодо втручання з боку партійних органів у науковий процес і тиску на науковців. **Висновки.** Наведені в публікації архівні документи дали змогу уточнити дату фундації Акліматизаційного саду в Києві, розглянути найпродуктивніший, незважаючи на економічні та ідеологічні обставини того часу, період у його існуванні за директорства М. Ф. Кащенко, а також роль ученого як засновника і керівника установи.

Ключові слова: Акліматизаційний сад у Києві, академік М. Ф. Кащенко, акліматизація рослин, Всеукраїнська академія наук, К. С. Калачевська, Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка НАН України, Київський політехнічний інститут.

Актуальність теми дослідження. Акліматизаційний сад у Києві був започаткований у 1915 р., з 1918 р. перейшов у підпорядкування щойно створеної Української академії наук. Він і до цього часу перебуває під егідою академії, змінивши свій юридичний статус та декілька адрес. Проте історію заснування та

становлення саду й досі простежено не повною мірою. Поповнити знання про Акліматизаційний сад, уточнити дати і події в його історії допоможуть документи, які були нещодавно науково впорядковані в Інституті архівознавства НБУВ і увійшли до складу фонду «Акліматизаційний сад ВУАН».

Аналіз досліджень і публікацій. Історії Акліматизаційного саду було присвячено ряд досліджень. Це, насамперед, статті засновника Акліматизаційного саду академіка ВУАН М. Ф. Кащенко стосовно становлення установи та її діяльності з акліматизації рослин. Після смерті вченого історія Акліматизаційного саду тривалий час не досліджувалася. У сучасному просторі минуле саду як академічної установи подається в загальних працях з історії НАН України, в біографічних публікаціях про самого М. Ф. Кащенко. У багатотомному збірнику документів «Історія Національної академії наук України», робота над яким триває, публікуються джерела з історії діяльності Акліматизаційного саду, зокрема звіти та ін. Маємо також статті в сучасних українських енциклопедичних виданнях. З останніх публікацій – це розвідка Олени Готри «Академік Микола Кащенко як організатор роботи акліматизаційного саду» [1]. Але літопис Акліматизаційного саду ще й досі має лакуни та неточності. Так, навіть дата заснування саду в енциклопедичних статтях помилково подається як 1912 рік. Почасти це можна пояснити браком першоджерел.

Мета дослідження. Архівні першоджерела дають змогу реконструювати процес створення та становлення Акліматизаційного саду в Києві. Обраний нами період 1915–1934 рр. – це час існування установи під керівництвом її засновника М. Ф. Кащенко, час здобутків у акліматизаційній справі київських дослідників та визнання їхніх досягнень науковою спільнотою попри складні історичні умови.

Виклад основного матеріалу. Микола Феофанович Кащенко в 1912 р. переїхав до Києва з Томська (нині – РФ), де працював в університеті і вже набув досвіду акліматизації та селекції рослин в умовах Сибіру. На новому місці професор М. Ф. Кащенко очолив кафедру зоології сільськогосподарського відділення Київського політехнічного інституту. Учений з родиною мешкав на території інституту, і саме тут він і вирішив продовжити свої дослідження з акліматизації. Отож перші київські експерименти, за власним письмовим свідченням М. Ф. Кащенко, проводились «у невеличкому приватному садочку» вченого [2].

У січні 1915 р. для організації Акліматизаційного саду М. Ф. Кащенкові було офіційно виділено ділянку землі на території садиби Київського політехнічного інституту. Матеріальне утримання саду взяв на себе Департамент землеробства [3]. Акліматизаційний сад отримав статус установи, але залишався приватною справою професора М. Ф. Кащенко і не підпорядковувався ректорату КПІ.

Після створення в 1918 р. Української академії наук Акліматизаційний сад увійшов до структури академії, ставши базою для науково-дослідної роботи кафедри акліматизації, яку в УАН очолив академік М. Ф. Кащенко.

З метою розширення дослідницьких площ передбачалось облаштувати Акліматизаційний сад на великій ділянці землі в Голосіївському лісі [4]. У планах було докладно обґрунтовано необхідність зведення на новій території житлових та господарських приміщень. Ішлося про квартири для сімейних та одиноких співробітників, комори, лабораторії, канцелярію, сараї, погребі, стайні та ін. Було вказано навіть конкретні розміри помешкань, зазначено потребу в земляній чи дерев'яній підлозі, пічному опаленні та інших дрібницях [5]. Але цей проєкт, на жаль, зреалізувати не вдалося.

Слід зазначити, що Акліматизаційний сад було започатковано у складних історичних умовах: не лише недостатньо фінансувалася сама установа, – її співробітники перебували на межі виживання. «Умови, при котрих доводиться працювати, дуже тяжкі... Утримання служачих Саду зовсім не дає їм можливості навіть прогудуватися, не кажучи вже про другі потреби... Служачим доводиться ходити по околишнім деревням для зміни своїх пожитків на їдомі матеріали... Хронічне недоїдання та незвичне ходження по деревнях, во всяку годину, часто за 40–50 верствів, дуже підриває здатність до праці служачих, а в багацьких випадках веде навіть до дуже тяжких ослаблень. Майже кожний з служачих, за дуже не багацькими виключеніями, переніс яку небудь тяжку хворобу, при чому його праця преривалася на 2–3 місяця...», – писав у звіті за 1920 р. М. Ф. Кащенко [6]. «Однак, наскільки було можливо, праця продовжувалася», – констатував він [7].

З метою кращого запилення рослин на території саду було створено пасіку. М. Ф. Кащенко планував у майбутньому проводити експерименти з акліматизації різних порід бджіл. Однак фінансові труднощі перешкодили дослідам як із бджолами, так і з різними тваринами, чим переймався науковець [8].

У 1921 р. Організаційна рада КПІ, яка в дусі часу провадила політику пролетаризації інституту, не обрала М. Ф. Кащенка на посаду професора зоології. Постало питання про відселення «приватного» Акліматизаційного саду М. Ф. Кащенка з території інституту. Це стало катастрофою для вченого. Намагаючись зберегти улюблену справу, Микола Феофанович звернувся з листом до народного комісара освіти УСРР Г. Ф. Гринька, де, підкресливши здобутки Акліматизаційного саду за шість років, охарактеризував акліматизаційну справу як «діло великої державної важливості». Директор саду писав про виведені витривалі у київському кліматі персики та абрикоси, що зимують тут «без всякої штучної оборони». Зауважив, що «сад з'являється мало не єдиним джерелом одержання насіння та коріння багацьких лікарських рослин, не належних до української флори». Це були, наприклад, китайський ревінь, японська м'ята, індійська конопля, американський та гімалайський подофіл, опійний мак, кавказька беладона, саксонський фенхель та ін. [9]. Зауважимо, що культивувати лікарські рослини Микола Феофанович почав ще в роки Першої світової війни, коли постачання ліків з Європи припинилося, а потреба в них, особливо на фронті, була великою.

М. Ф. Кащенко намагався переконати чиновників у тому, що перенесення саду в інше місце завдасть шкоди, затримає розвиток, а можливо навіть призведе до занепаду акліматизаційної справи. Окрім того, втрата роботи елементарно загрожувала голодом великій родині вченого, що складалася з восьми осіб.

Проблеми з Акліматизаційним садом посилювалися через усілякі перевірки. У роз'ясненнях по завершенню ревізій М. Ф. Кащенко писав, що «п. п. ревізори вживали можливі зусилля на те, щоб не тільки знайти як можна більш фактів неправильних, але і по можливості роздути їх», «вражає крайня неохота п. п. ревізорів згадувати про факти позитивного характеру», «п. п. ревізори, пред'являючи ті чи інші вимоги, решуче не рахуються з фактичною можливістю виконати їх при теперішніх умовах», «та обставина, що я умудряюся задовольнити найбільш гнетущі потреби саду навіть при відсутності казенних грошей, замість подяки визиває щось дуже подібне заподозренню» і т. ін. [10].

Проте Микола Феофанович не опускав рук і продовжував свою наукову місію: «Дуже багато я вклав в цю справу любови, часу і праці, і занадто я переконаний у тому, що продовжування цієї справи, що вже й тепер дала вельми цінні наслідки, надалі набере надзвичайної важливості для всього Українського народу і для нашої держави» [11].

А ще, на щастя, він знаходив підтримку з боку колег-науковців. Так, академік Є. П. Вотчалов, який за дорученням неодмінного секретаря ВУАН академіка А. Ю. Кримського провів обстеження лабораторії Акліматизаційного саду, надав такі висновки: «Ніхто ще не дав стільки доказів своєї продуктивності, скільки дав академік Кащенко. Працездатність його воістину дивовижна, а знання засвідчені достатньо його академічним постом» [12].

Непереборні обставини змусили М. Ф. Кащенка все ж таки перемістити Акліматизаційний сад у 1922 р. з території КПІ на вул. Дорогожицьку, де він придбав ще до революції будинок і ділянку в 5 га. На цій вулиці в будинку № 45 мешкали і сам Микола Феофанович з родиною, і деякі співробітники Акліматизаційного саду, тут же було розташовано лабораторію, сушильню, теслярню, технічну майстерню та інші служби. Деякий час директор Акліматизаційного саду вів боротьбу за виселення сторонніх осіб з території своєї установи, а потім щороку отримував охоронне посвідчення від ВУАН щодо монопольного права саду на споруди та ділянку за зазначеною адресою [13].

Микола Феофанович ще з часів перебування саду на території КПІ опікувався розширенням дослідницьких ділянок. У зверненнях до урядовців він пояснював важливість і суть своєї роботи, зокрема те, що акліматизацією є, власне, розведення рослин, невластивих для даної місцевості, покращення властивостей диких рослин, виведення нових сортів з диких та культурних рослин, а також застосування рослин, що раніше не використовувалися людиною [14]. М. Ф. Кащенко наводив аргументи на користь справи акліматизації, завдяки

чому, наприклад, персики й абрикоси стають загальнодоступними фруктами, а не лише привілеєм багатих людей. Звітував, що в результаті копіткої роботи ними було виведено необхідний для фармакології культурний сорт валеріани з великим коренем і стало можливим отримувати в місцевих умовах опій [15]. Свої детальні роз'яснення вчений неодмінно завершував у службових записках проханням виділити площі з необхідними параметрами для такої корисної справи. І він таки домогся виділення нових ділянок на території Зоосаду, що навпроти КПІ, на Лук'янівському полі поруч з основною ділянкою на Дорогожицькій № 45 (місце сучасної телевежі) [16], на вулиці Осіївській № 14, у «садибі Більського» (нині – вул. Герцена) [17].

Як академік і директор Акліматизаційного саду М. Ф. Кащенко користувався кімнатою № 3 у будинку Президії ВУАН по вулиці Короленка, № 54 (нині – вулиця Володимирська) [18].

Микола Феофанович, від якого чиновники вимагали «тісного зв'язку з виробництвом», щодо роботи Акліматизаційного саду наголошував, що сад є суто науковою установою, яка не переслідує комерційних завдань, але результатами його дослідів та посівним і посадковим матеріалом можуть скористатися землеробські підприємства [19].

Науковці Акліматизаційного саду поширювали набутий досвід через наукові статті, доповіді та інші праці. Ці публікації виходили переважно у виданнях Академії наук, а статті популяризаторського характеру для селян та іншої спільноти друкувались у власному виданні Акліматизаційного саду.

Директор саду був зацікавлений у пропагуванні знань з акліматизації та популяризації своєї справи. При Акліматизаційному саду в різний час діяли курси, працювали практиканти, стажисти, аспіранти та ін. [20]. За можливості, Акліматизаційний сад безоплатно роздавав «селянському люду» насіння та рослини. Сад також запроваджував просвітницькі заходи у вигляді екскурсій, відвідувачами яких були педагоги, лікарі, поміщики, хуторяни, учні та ін. [21].

В умовах нестачі через мізерну платню садових робітників Акліматизаційний сад уклав угоду про співпрацю з дитячим будинком. М. Ф. Кащенко писав про це: «...ми були примушені допускати до робіт вихованців дитбудинків, які пильнують у нас де-які лікрослини, одержуючи за цей труд продукти з відповідних плантацій, крім тільки тієї частини, яка нам потрібна для наукових досліджень. Само собою, що дитячий труд не дуже корисний, та й взагалі небезпечно допускати дітей до наукових плантацій. Але утіхою служить нам те, що діти ознайомлюються не лише з нашими рослинами, а й з нашими методами, яких вони згодом, певне, будуть розповсюджувати серед селян» [22].

У справозданні (звіті. – І. К.) за 1925 р. про діяльність Акліматизаційного саду М. Ф. Кащенко повідомляв про проведення дослідів з новими видами рослин – бамбуком, чорним горіхом, мильником, павлонією, китайським ясенем, ко-

зацьким ялівцем, американським пахучим виноградом та виноградом із Сардарських садів (Вірменія), актинідією, шефердією з Мічурінського розплідника та ін. [23]. Згодом, писав він, мають продовжитись експерименти з екзотичними на той час представниками флори – чортовим деревом (аралія маньчжурська), рисом, тюльпановим деревом, японським рододендроном, лимонником, лавандою, шафраном, женьшенем та ін. [24].

Науковці Акліматизаційного саду активно спілкувалися з колегами із ботанічних садів, заповідників, радгоспів, науково-дослідних установ, навчальних закладів як на території України та СРСР, так і по всьому світу, обмінючись насінням та саджанцями. Рослинний матеріал надходив, наприклад, із Лубен, Кам'янця-Подільського, Одеси, Херсона, Житомира, Ніжина, Мелітопольщини, Криворіжчини, Криму, Москви, Ленінграда, Кубані, Сибіру, Далекого Сходу, від Мічуріна з Тамбовщини, з Білорусі, Азербайджану, Грузії, Вірменії, Таджикистану, Туркменістану, Казахстану, Дагестану, а також з японського Токіо, американських Вашингтона, Нью-Йорка, штату Техас та ін. [25].

Обмін досвідом та посівним і посадковим матеріалом «для спробунків» здійснювався як поштою, так і шляхом відряджень науковців Акліматизаційного саду. Останні утруднювалися через брак фінансування, нерідко науковці їздили власним коштом. Дирекція регулярно клопоталася про матеріальне забезпечення відряджень для своїх співробітників, зокрема до Криму, на Чорноморське узбережжя Кавказу, до Туркестану, на Далекий Схід, до Центральної Азії.

З документів дізнаємося, що в 1928 р. М. Ф. Кащенко опікувався закордонною поїздкою на три місяці до Японії з метою збирання для Акліматизаційного саду «насіння та живих корінців місцевих лікарських та плодових рослин» [26]. Зазвичай обмін насінням та рослинами з японськими ботаніками відбувався поштою, але М. Ф. Кащенко скаржився, що японські корінці надходять до Києва вже в «неживому» стані. Проте бажане відрядження до Японії навряд чи відбулося, – документи з підтвердженням цього факту у фонді відсутні.

Станом на 1933 рік в Акліматизаційному саду діяли чотири наукових сектори: плодово-ягідний, лікарських та ефіроолійних культур, нових культур (рис, арахіс, люфа та група прядильних рослин), декоративний. Адміністрація саду вважала, що декоративний сектор, який працював на «озеленення площ», можна було б скасувати, оскільки велика потреба була саме в репродукційному відділі. Робота з культивування рослин провадилася на чотирьох ділянках саду, які в документах значились як основна, головна, рисова та декоративна.

До штату Акліматизаційного саду входили 10 наукових працівників (включно з директором М. Ф. Кащенко), а також лаборант, препарататор, секретар-бухгалтер, два двірники, два сторожі, три садівники. Через брак як наукових, так і технічних кадрів майже всі співробітники виконували обов'язки, передбачені для вакантних посад, – науковця і бібліотекаря, препарататора і фотографа,

двірника і столяра, сторожа і канцеляриста та ін. [27]. Звичайно, що 20 співробітників саду було замало для виконання серйозних наукових завдань, які ставив перед своєю установою М. Ф. Кащенко. На 1926–27 бюджетний рік директор саду вже планував штат із 47 постійних працівників та 15 стажистів (загалом 62), проект на 1928–29 рік передбачав 39 штатних одиниць, а на 1933–34 рік – 84 [28].

При перспективному плануванні роботи Акліматизаційного саду директор розписував індивідуальні завдання для кожного співробітника по окремих ділянках, з конкретними рослинами, з конкретними дослідями. Іноді формулювання завдань у документації звучало ледь не артистично, як-от: «Практикантка Корноухова буде продовжувати своє чудове малювання фарбами акліматизуємих у нас рослин» [29]. Колекція намальованих рослин, що відклалась у фонді Акліматизаційного саду, дійсно чудова. Зображення реалістичні, зі всіма природними пошкодженнями та іншими особливостями флори.

У складі саду діяв Акліматизаційний музей, експонатами якого слугували власні рослини [30].

Колеги, які приїздили до Києва ознайомлюватися з науковими дослідями Акліматизаційного саду, відзначали його значні успіхи. На підставі вивчених матеріалів і вражень після відвідання в 1927 р. саду старшим асистентом Головного ботанічного саду СРСР у Ленінграді М. М. Монтеверде було підготовлено листа на підтримку діяльності Акліматизаційного саду і з побажаннями щодо поширення досвіду київських ботаніків [31].

Варто згадати, що в 1932 р. Акліматизаційний сад оглянув керівник Всесоюзного інституту рослинництва академік М. І. Вавілов. Він схвально оцінив діяльність саду «як таку, що має державне значення» [32].

М. Ф. Кащенко і сам чудово розумів важливість і масштабність наукової роботи свого колективу. У плані на 1928–29 рік він зазначав: «Київський акліматизаційний сад вже настільки розгорнув свою працю, що фактично має значіння всеукраїнського. Але ми не просимо про зміну його назви, поперше, через те, що з сучасною назвою зв'язана вже відома репутація..., а подруге, ще й через те, що й назва Всеукраїнський не відповідала б цілком тій ролі, яку тепер грає наш Акліматсад в культурному житті Союзу, бо його досягненнями користуються не лише на Україні, а й М.Р.С.Р., і в Казакстані, і в Закавказ'ї, і в Сибіру, і в Б.Р.С.Р., й навіть в Манджурії» [33].

У 1933 р. М. Ф. Кащенко переніс інсульт. До того ж, цього року розпочалося цькування вченого, активізувалася критика роботи Акліматизаційного саду.

У травні 1933 р. вийшов номер газети «За Радянську Академію» під гаслом «Підготовка до чистки парторганізацій ВУАН», де був надрукований пасквіль аспіранта Київського ботанічного саду Д. Я. Афанасьєва «Правда про київський Акліматсад» [34]. Установа М. Ф. Кащенка не могла не відреагувати на цей матеріал, до того ж, і редакція вимагала відповіді.

По-перше, сад було звинувачено в «нещирості» щодо участі в розв'язанні «висунутих партією актуальних завдань соціалістичного сільського господарства». Наукова співробітниця саду К. С. Калачевська у листі-відповіді до редакції писала: «КАС працює над новими культурами 18 років і зробив у цій галузі так багато, що з'явився «яблуком роздору» поміж двома наркоматами: Наросвітою та Наркомземом. Наркомзем в особі Плодово-Ягідного Ін-ту звернувся 32-го року з клопотанням... про включення КАС'у в мережу с/г Академії Наук України й про приєднання Саду до Плодово-Ягідного Ін-ту... До цієї боротьби Наркоматів за КАС спричинився тільки наш плодово-ягідний відділ. І дійсно, в цій галузі КАС має великі досягнення: акліматизовано персика, коло 40 гібридів винограду, серед якого є дуже високосортні, що не вимагають ніякого захисту на зиму в нашому районі, морозостійкі абрикоси (дрібноплідні та великоплідні), актинідії..., великоплідна лещина; ростуть пекани (найморозостійкіші сорти, насіннєваний матер'ял одержано з Америки), айва великоплідна, виведена з насіння... Бурейський крижовник...

Але ми маємо ще інших секторів. Сектор Лік-Етеролійних рослин дав справжню Казанлицьку троянду й морозотривалу лаванду. Хто хоч трохи розуміє цінність цих культур, той оцінить і роботу Саду, що розмножив ці дві дорого коштовні культури...

Щодо сектору нових культур і технічних рослин, то цього року розв'язано в позитивний бік проблему суходільного рижу на Україні...».

На звинувачення, що «площа землі в 7 ½ га обробляється архаїчним способом – лопатою», роз'яснила: «...наслідком малоземелля в КАСі посеред наших деревесних насаджень (персики, абрикоси, виноград і інші), дуже густих через брак місця, розміщено міжрядові культури. За таких умов, крім лопати в дуже обережних руках, нічого не можна вжити...».

Були надані й інші контраргументи та пояснення щодо звинувачень у безплановості, «кустарності» методів роботи, у пануванні буржуазних поглядів серед наукових і керівних робітників Акліматизаційного саду і т. ін. К. С. Калачевська звернулася також до громадськості із проханням захистити ім'я академіка М. Ф. Кащенко та його справу від необґрунтованих звинувачень, що скорочують життя вченому [35].

Але в репресивні 1930-ті роки від адекватної громадськості та наукової спільноти мало що залежало. М. Ф. Кащенко звільнили з посади директора «за хворістю». 1934 року Акліматизаційний сад став підрозділом у складі Інституту ботаніки ВУАН, його директором був призначений автор «правдивої» статті Д. Я. Афанасьєв. А 1935 р. М. Ф. Кащенко не стало.

Щодо подальшої долі Акліматизаційного саду, то після Другої світової війни він став філіалом відділу акліматизації Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка

НАН України). У 1953 р. Акліматизаційному саду було присвоєно ім'я його засновника – академіка М. Ф. Кащенко.

У 1975 р. територія саду була віддана під будівництво Вищої партійної школи при ЦК КПУ. Частина рослин в авральному порядку перенесли на територію Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР, іншу – знищили. На Дорогожицькій вулиці з усіх рослин до сьогодні зберігся лише один старий платан М. Ф. Кащенко, що є ботанічною пам'яткою місцевого значення.

Наукова новизна. Історія Акліматизаційного саду викладена в нашому дослідженні з використанням досі не публікованих архівних документів, цитати з яких підтверджують кожен із наведених у статті фактів.

Висновки. На основі аналізу документів уточнено дату заснування Акліматизаційного саду як офіційної установи, а саме – 1915 рік. Матеріали статті свідчать, що найбільш плідним етапом в розвитку цієї науково-дослідної інституції стали 1915–1934 рр., коли сад очолював академік М. Ф. Кащенко. Це період започаткування, налагодження роботи та успішного поступу акліматизаційної справи в Києві. Визначна роль у створенні, збереженні та розвитку Акліматизаційного саду належить, безумовно, академіку М. Ф. Кащенкові. Саме завдяки діяльності цієї непересічної особистості здобутки акліматизації в Києві набули визнання як у Радянському Союзі, так і поза його межами.

Список використаних джерел

1. Готра О. Академік Микола Кащенко як організатор роботи акліматизаційного саду // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Чернівці, 2016. № 2. С. 59–65.

2. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІА НБУВ). Ф. 470. Оп. 1. Спр. 52. Арк. 2 зв.

3. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 1; ф. 11. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 78.

4. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 52. Арк. 1.

5. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 10, 11.

6. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 14. Арк. 7.

7. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 1.

8. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 52. Арк. 8.

9. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 44. Арк. 6, 7.

10. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 53. Арк. 23 зв., 24.

11. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 15, 16 зв.

12. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 53. Арк. 59.

13. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 4, 9, 12, 13, 16, 19–21, 24, 26.

14. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 2.

15. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 8.

16. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 1.

17. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 11, 12, 17, 19.
18. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 1.
19. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 9.
20. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 14, 15.
21. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 11 зв., 12.
22. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 57. Арк. 59 зв.
23. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 1 зв.
24. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 19. Арк. 35, 36.
25. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 28. Арк. 1–100.
26. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 80. Арк. 5.
27. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 33. Арк. 68–70, 77.
28. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 48. Арк. 26, 55. Спр. 57. Арк. 131.
29. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 57. Арк. 9зв.
30. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 19. Арк. 71.
31. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 57. Арк. 73.
32. ІА НБУВ, ф. 470. Оп. 1. Спр. 100. Арк. 1.
33. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 57. Арк. 89.
34. Афанасьев Д. Я. Правда про київський Акліматсад // За Радянську Академію. Київ, 1933, травень. С. 3.
35. ІА НБУВ. Ф. 470. Оп. 1. Спр. 104. Арк. 4. Ф. 11. Оп. 2. Спр. 85. Арк. 1–4.

Iryna Kirzhaieva,

*Junior Researcher of the Department of Archaeography
of Institute of Archival Studies*

of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

ORCID: 0000-0003-0147-8711

e mail: irkir@ukr.net

**Notes on history of Acclimatization Garden of All-Ukrainian Academy of Sciences
(based on documents of Institute of Archival Studies of V. I. Vernadskyi National
Library of Ukraine)**

The aim of the study. The article focuses on the history of the Acclimatization Garden in Kyiv in the period from 1915 to 1934. The objective was to pin down the date of the establishment of the Acclimatization Garden, to trace the course of formation and functioning of this plant acclimatization research institution under the auspices of the All-Ukrainian Academy of Sciences and the role of its director Mykola Feofanovych Kaschenko in these processes, as well as the impact of the political situation on scientific processes and fates of researchers, based on the documents of the fond “Acclimatization Garden of the All-Ukrainian Academy of Sciences (AUAS)” that has been recently set up at the Institute of Archival Studies of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, as well as the personal archival fond of M. F. Kaschenko. **The methodology** of research lies in applying narrative, historical, and chronological

methods, which made it possible to examine the chronological sequence of events of the history of the Acclimatization Garden that took place against the backdrop of the 1920–30's, and to fill in the gaps in its chronicles. **The scientific novelty** lies in reconstruction of the history of the Acclimatization Garden as a scientific institution of the All-Ukrainian Academy of Sciences based on previously unpublished archival sources. The study reveals not only the facts of achievements of Ukrainian scientists, but also new evidence of interference by the ruling party into the scientific process and pressure on researchers. **Conclusions.** The archival documents cited in the publication made it possible to track down the exact date of the establishment of the Acclimatization Garden in Kyiv, to examine the most productive period of its operation under the management of director M. F. Kaschenko despite the political and economic circumstances of the time, as well as the role of M. F. Kaschenko as the founder and head of the institution.

Key words: Acclimatization Garden in Kyiv, Academician M. F. Kaschenko, acclimatization of plants, All-Ukrainian Academy of Sciences, K. S. Kalachevska, Institute of Archival Studies of V. S. Vernadskyi National Library of Ukraine, M. M. Hryshko National Botanical Garden of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv Polytechnic Institute.

*Стаття підготовлена 2020 року;
подана до друку 2020 року.*